

A SZELÍD DIÓ KETTŐS HASZNOSÍTÁSÚ TERMESZTÉSE*

DR. SZODFRIDT ISTVÁN

a mezőgazdasági tudományok (erdészet) kandidátusa, tudományos főmunkatárs
Erdészeti Tudományos Intézet, Kecskemét

SZŐNYI TIBOR

tudományos ügyintéző
Erdészeti Tudományos Intézet, Budapest

Korunk egyik legnagyobb problémája, a korszerű területhasznosítás, hazánkban is különös figyelmet érdemel, hiszen legnagyobb természeti erőforrásunk a termőföld, tehát nem mindegy, hogy ezen mit és hogyan termesztünk. Alapvető feltétel a helyes cél meghatározása, tehát olyan növényi kultúrának és termesztési eljárásnak van helye, amely gazdaságosan megvalósítható és a létrehozott termék népgazdasági igényeket elégít ki.

Magyarországon még nem alkalmazott megoldásra kívánjuk felhívni a figyelmet, amelynek kísérleti kipróbálás utáni elterjesztését a jövőben számításba vehetjük. Ez a módszer a *szelíd dió kettős hasznosítású termesztése*.

Ismeretes, hogy a diótermesztés, nagyüzemi gazdálkodásának megteremtése után fokozatosan visszaesett, olyannyira, hogy egyes években — így 1981-ben is — az étkezési dió rekordárakat ért el. Az idős diófák fája pedig legértékesebb furníryanagyaink egyike, amelyet a fafeldolgozó ipar minden mennyiségben képes felvenni, jelenleg azonban meglehetősen kevésszer van módja ezt megtenni.

Felvetődött hát a gondolat a szelíd dió nagyüzemi termesztésének olyan megvalósítására, amely kettős hasznosítású lenne úgy, hogy gyümölcsét és fáját egyaránt nagy mennyiségben tudjuk felhasználni. Olyan termesztési eljárást kell tehát kidolgoznunk, amely eltér a hagyományos, a terméorientált termesztési technológiától. Ezzel a megoldással a tőlünk keletre fekvő országok már több ezer hektárt hasznosítanak.

Adottságainknak megfelelően kívánatos, hogy mi is foglalkozzunk ezzel a termesztési móddal és megkeressük azokat a helyeket és technológiákat, amelyek az adott cél elérésére alkalmasak. Előzetesen az ilyen ültetvények létesítésének termőhelyi feltételeiről szólnunk, ezt követően majd a termesztési technológiával kapcsolatos gondolatokat tekintjük át.

A termőhelyi igényekről szólva ki kell emelnünk, hogy — szakirodalmi feltételezés szerint — hazánkban őshonos fafajról van szó. Termőhelyi igényéről sok szakkikk közöl megállapításokat, ezeket azzal foglalhatjuk össze, hogy

* Az 1982. február 24—25-i erdészeti és faipari tudományos ülésen elhangzott előadás.

a szelíd dió sikeres termesztésének két alapvető termőhelyi feltétele van: napsütötte, fagyzugnélküli fekvésben olyan helyen kell számára helyet adnunk, ahol a 700—800 mm/évi csapadékon kívül a talaj gyökérközeli rétegeiben mozgó jellegű pótlólagos vízforrás áll rendelkezésre. Munkánk során értékeltük a dió hazai elterjedésének adatait, és számos nagyüzemi ültetvényben végeztünk termőhelyfeltárást.

Ezek alapján a dió termőhelyigényének előző megállapítását módosítani kell. Hazánkban a bükkös klímájú területek kivételével a szelíd dió, ha nincs fagyzug, mindenütt telepíthető. Az állandó vízhatású és ennél vizesebb helyekre nem szabad ültetni, mert a gyökerei a levegőhiány miatt elpusztulnak. Ugyanez az oka, hogy az agyagtalajokra nem való. A felvételeink szerint a dióültetvények öntéseken, vázталajok kombinációin, agyagbemosódásos barna erdőtalajokon, barnaföldeken és csernozjomokon megfelelően nőttek, ha a termőréteg legalább középmély vagy mély volt. Ezek a megállapítások a dióültetvényekre érvényesek, a kettős hasznosítású termesztéshez további termőhelyigény vizsgálatok szükségesek.

Ezen előadás keretében csupán néhány mondatot mondhattunk a dió termőhelyi igényéről, még tömörebben kell összefoglalnunk az agrotechnikai részt, arra azonban utalunk, hogy 1981-ben intézeti jelentést készítettünk erről a témáról, ezt intézetünk könyvtárából minden érdeklődő kölesön veheti.

A szelíd dió agrotechnikájáról szólva hangsúlyoznunk kell, hogy egy — az erdőgazdasági termesztésben eddig nem, vagy alig alkalmazott fafajnak — a kertészeti gyümölcstermesztés számára kialakított termesztési módszerét kell az erdészeti igényeknek megfelelően átalakítanunk; az oltványneveléstől a telepítési hálózat kialakításán keresztül a különböző metszési módszerekig. A kettős érdek a jelenlegi termesztéstechnológia kibővítését teszi szükségessé. Ennek főbb fázisai:

- az iparilag hasznosítható törzsmagasság növelése,
- törzserősítő metszés vizsgálata,
- sűrűbb hálózatban alkalmazható koronaforma kialakítása,
- kettős hasznosítás céljára alkalmas fajták kiválasztása.

Néhány olyan körülményre már most rá kell mutatnunk, amelyek a szokásos árgyümölcstermelő megoldásoktól eltérnek.

— A koronába metszés helyett törzserősítő metszést kell alkalmaznunk, ennek lényege az, hogy telepítéskor a suhángokat erősségüktől függetlenül egységesen 40—60 cm-re visszavágjuk. A kétéves törzsű suhángok is biztonságosan visszavághatók a kétéves farészre, mert a dió rejtett rügeiből is megfelelően kihajt, befulladás nem fordul elő. A visszavágást követően a suháng növekedése sokkal erősebb.

— A dió nagymértékben hajlamos az „ülvemaradásra”, vagyis arra, hogy az átültetés után 1—2 évig nem indul meg erőteljesebben a növekedése. Ez a kedvezőtlen tulajdonsága szárazabb termőhelyeken még inkább meg-

mutatkozik. Elhárítását a telepítés évében végzett visszavágással oldhatjuk meg.

— A kettős hasznosítás céljára alkalmas törzs és koronaalak kiválasztásához szabad állású, idősebb korú, magonc diófák törzsnövekedését és fahozamát tanulmányoztuk. Találtunk olyan diófa egyedet, amelynek habitusa 2—2,2 m iparilag hasznosítható (hámozható, késelhető) törzsmagassággal, keskeny hengeres koronaformával jellemezhető, és a mesterséges korona-és törzsalakítás mintája lehet. Ezek a tulajdonságok vegetatív úton is az új, nagyüzemi agrotechnikában alkalmazott, a kettős hasznosítású dióültetvények szaporítóanyagában, az oltványban továbbvihetők. További kutatás feladata lehet annak megállapítása — a meglehetősen drága oltványt mérséklendő —, hogy ezeket a kedvező tulajdonságokat a generatív utódok milyen mértékben örökítik. A megtalált, ill. kiválasztott dióegyed a kettős hasznosítású dió törzsfája lehet.

Ennek ismeretében vizsgáltuk több helyen az ígéretes fajtákat. A Pilis-hegyi Á. G. felsőörpusztai kerületének árugyümölcsösében tághálózatba telepített 10 éves oltványdiósokban találtunk négy olyan fajtát, nevezetesen az „A 117”, „A 118”, „M 10” és a „T 2”-est, amelyek erre a célra alkalmasnak látszanak. További fajták kiválasztása szükséges még, erre elsősorban a Gyümölcs- és Dísznövénytermesztési Kutató Intézet Érd-Elvira-majori kísérleti területén bemutatott 10 éves oltványdió fajtakísérleti és agrotechnikai kísérleti terület nyújt lehetőséget.

— Az eddig elmondottak általában tág hálózatban telepített dióültetvényekre vonatkoznak.

Felmerült annak a gondolata is, hogy *erdőszerű* termesztésben próbáljuk az összehangolt fahozamot és gyümölcstermést elérni. A szakirodalomban is említett dióállomány a Dunavarsány közelében fekvő soroksári Duna-ág egyik mellékszigetét képező Domariba szigeten található. Az eredetileg 100×100 cm-es hálózatban telepített, a vizsgálat idejében (1980) 38 éves diós megközelítően 7×7 m-es hálózatban volt. Átlagos mellmagassági átmérője 27 cm, magassága 24 m, tehát a fahozam mennyiségben (148 m³/ha) eléri az ugyanilyen korú teljes sűrűségű kocsányostölgyet, és értékben messze meghaladja. A túl sűrű állás a magassági növekedést jól szolgálta, de a gyümölcstermést legfeljebb szórványosnak értékelhetjük, semmiképpen nem elégítheti ki az árugyümölcstől elvárt termésmennyiséget. Hasonló eredményt kaptunk a dió hazai egyik legfontosabb termőtáján, a Tisza mentén folytatott vizsgálatok során. Az erdőszerű diótermesztés a gyümölcstermés csökkenése mellett egy fontos előnnyel azért rendelkezik, mégpedig azzal — az előbbieken utaltunk erre —, hogy szelektált magoncdióval is telepíthető, tehát jóval olcsóbb ültetési anyagot is használhatunk; az oltvánnyal ellentétben. Befejezésül szeretnénk rámutatni néhány, ma még tisztázatlan kérdésre, amelyek az erdészeti alkalmazás előtt megoldást igényelnek:

— Tisztáznunk kell, hogy a vázolt diótermesztést mekkora területen valósíthatjuk meg. A termőhelyi feltételek kutatása ugyanis erre a kérdésre nem ad választ.

Nevezetesen: tudnunk kellene, hogy a vázolt hasznosítási lehetőséget kisüzemileg kezelhető vagy pedig nagy táblában kívánjuk-e alkalmazni. Meggyőződésünk, hogy csak az utóbbi megoldás járható a munkaerőnehézségek miatt, ezért csak 15—20 ha-os területeket lehet számításba venni.

— Ki kell dolgoznunk a nagyüzemi termesztés gépi megoldásait, valamint a kettős hasznosítású diótermesztés gazdaságosságának feltételeit.

— Végezetül a diótermesztés sok kárt szenvedhet az erdei vadtól. Elsősorban az őzkárosításra érzékeny. A védekezés módszerét a technológiába be kell építeni.

— Végül, de nem utolsósorban a más országokban bevált kettős hasznosítású diótermesztés lehetséges megoldásait hazai viszonyaink között kísérletileg ki kell próbálni, és ezek eredményei alapján kell dönteni a bevezetéséről.